

429, Թր. 33 (ἀπαγόρευσις) 11. յարատեւ Ար. Ստ. 386. Պիտ. 401. 12 գործառնութիւն Յօդ. 507, Պիտ. 367 Պիտ. 485 (գործառնութիւն Գ.Պորփ. 348, ՍՏՄ. 124, ԷԼ. Ստ. 26 եւն = յուն. πρᾶξις). 13. հաւ. հաւակ, հաւանամ, հաւեմ Թր. 10, 11, 12, Պիտ 394, 398, 414, բարեհաւ փ. Յովն. 586, չարահաւ, չարահաւեմ փիլ. լին. 31, Տ. 13, աղագահաւ փիլ. լին. 211, նախահաւեմ Տիմ. 163. 14. մակաստեմ Տիմ. 98, մակաստութիւն ἐπίτασις Թր. 15. 15. բառացի, բառացութիւն Տիմ. 66, Պիտ. 419, 492, փիլ. տեսակ. 16. տեսլարան Տիմ 315, փիլ. լիւս. 135. տեսլաւեր Պիտ. 568 եւն. 17. ապարանեմ, ապարանութիւն ἀπολογία, ἀπολογία Տիմ 16, փիլ. նախ 74, լիւս. 161, լին. 47, 297. Ստ. 564, Տ. 225. 18. գրաւորական Տիմ. 219, 320, Պիտ. 419, փիլ. լին. 335, 336. 19. ներերեւեալ Տիմ. 230, ներերեւութիւն փ. իմաստ. 20. երգաբանեմ Տիմ. 160, 249, Պիտ. 580. 21. վերագիտեմ Տիմ 58, Պիտ. 445, 22. ջին փիլ. նախ. 19, ջնեմ Տ. 152, Պիտ. 343. 23. պարման, պարմանի Տ. 299, Պիտ., փ. տեսակ.:

Է. Քերականական առանձնայատկութիւններով եւս այս թարգմանութիւնները յարում են թարգմանութիւնների հնագոյն խմբին եւ տարբերում դաւթի ու Լիխտի մեկնութիւններին: Թրակացու քերականութեան մէջ յունարէն են նախդիրը թարգմանութեան է յաճախ ըն. օրինակ՝ ἐν συγχερίσει ըն բաղդատութեան Թր. 15, ἐν συνθέσει καὶ συντάξει ըն բարդութեան եւ բաղդատութեան Թր. 30: Երբ ըն նախդրի նոյն այս գործածութիւնը ընդհանուր եւ սովորական է նաեւ Տիմոթէոսի Հակածառութեան, Երիտոտէլի Ստորոգութեանց եւ Յաղագս մեկնութեան գրոց, ինչպէս եւ Յամբլիքոսի մեկնութիւններում. օրինակ՝ ներկինս Տ. 48, նրմեղ Տ. 54, 60, նրմարմի Տ. 67 եւն, ըն մարմնի Ար. Ստ. 360, 363, ըն գոյացութեան, ըն քանակի ՅՍտ. 410, ըն ճարտասանութեան Ար. Պէր. 465, ըն լինելութեան Յօդ. եւն: Գաւթի ու Լիխտի մեկնութիւններում = ἐν նախդիրը այլեւս գործածական չէր, բացի մի քանի հազուադիւր բացառիկ դէպքերից, որ պէտք է վերագրել նախընթաց թարգմանութիւնների ազդեցութեան:

նրումն:

Պրոֆ. Յ. ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ

(Շարունակելի:)

ԽՈՒՆԵՐ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Շարունակելի:)

Ը.

Ութերորդ միտրութիւն 'Այլազգեաց':

Որ զհրեշտակս եւ զհոգի մարդոյ մահաւանցու ասեն: Այս՝ քան զամենայն 'հերձուած'² չարագոյն է, եւ ընդդէմ՝ աստուածեղէն գրոց: Որ եւ բառնայ զհաւատ 'յարութեան'³ եւ գործոց հատուցման: Եւ կարծիս տայ ոչ գոյ անմարմին էութիւն. այլ եւ կամացն Աստուծոյ տկարութեան է⁴ ցոյցք, զոր տեսցուք 'առաջիկայ'⁵:

Բայց թէ որով պատճառաւ այսպիսի իմն դնեն հիմն բանից իւրեանց: Եթէ Աստուած միայն է անմահ, զի անեղ եւ անսկիզբն է, եւ անսկիզբն՝ անվախճան է: Իսկ ամենայն 'եղեալք'⁶ սկիզբն ունին, եւ որ սկիզբն ունի, ի հարկէ՝ 'եւ ապա'⁷ վախճան: Ապա ուրեմն հրեշտակք եւ հոգիք մարդկան եղեալք են. ապա եւ սկիզբն ունին եւ վախճան⁸:

'Ասեմք'⁹, թէ Աստուած միայն է անեղ եւ անմահ. 'իսկ հրեշտակք եւ հոգիք՝ եղեալք եւ անմահ. 'իսկ այլքն ամենեքեան'¹⁰ եղեալք եւ մահկանացուք¹¹:

Գարձեալ ասեմք. միայն Աստուած է բնութեամբ անմահ. իսկ հրեշտակք եւ հոգիք կամք անմահինն են անմահք. զի կամեցաւ եւ արար զնոսա անմահք. եւ կամացն Աստուծոյ ոչինչ է անկարելիք¹²:

1 Ը. Տաճկաց:

2 Ը. հերձուածս:

3 Ը. յարութեան:

4 Պակասէ ըԼ. ն:

5 Ը. յառաջիկայս:

6 Ը. եղեալք:

7 Ը. ապա եւ:

8 Ը. ունի. Ը. որս ասեմք. նախ՝ եթէ հարկ է ամենայն որ ոչ ունի սկիզբն, ոչ գոյ վախճան, այսինքն՝ յաւիտեանն, ընդդէմ է բացորոշեալ ժամանակին, որ սկիզբն ունի եւ վախճան. այլ ոչ է հարկ թէ ամենայն անվախճան եւ անսկիզբն է: Որովս մշտնջենաւորն, զի սկսեալ է եւ անվախճան. ապա ուրեմն կարէ լինել հրեշտակք եւ հոգիք սկսեալք եւ անվախճանք:

9 Ը. Գարձեալ ասեմք:

10 Ը. 'իսկ թէ այլք ամենայն:

11 Ը. ունի. 'այս է ի արամեանիւնցն:

12 Հատուածներու մէջ ետեւ առաջութիւն կայ՝ Ըստ Ա.ի հոս պէտք է ըլլան ստորեւ աստղանշուած երկու հատուածներ:

‘Եթէ¹ հարցցուք զնոսա եթէ յորժամ մեռանին, եւ որպէս ասեն մեզ թէ ի վերջին կէտ ժամանակի, ի վախճան աշխարհի, ‘ի .ք[թե]լ² աւկան մեռանին հոգիք եւ հրեշտակք ամենայն, եւ դարձեալ կենդանան: Եւ թէ զպատճառն ‘հարցանեմք³ թէ վասն էր մեռանին, ոչ այլ ինչ ասեն, բայց զայն թէ միայն Աստուած է անմահ⁴. ‘զի անեղ եւ անսկիզբն է, եւ անսկիզբն՝ անվախճան է: Իսկ ամենայն եղեալք սկիզբն ունի[ն], եւ որ սկիզբն ունի, ի հարկէ ապա եւ վախճան⁵:

Ասեմք նախ, եթէ հարկ է ամենայն որ ոչ ունի սկիզբն, ոչ գոլ եւ վախճան: Այլ ոչ է հարկ թէ ամենայն անվախճանն եւ անսկիզբն է. որպէս մշտնջենաւորն, զի սկսեալ եւ անվախճան. ապա ուրեմն կարէ լինել հրեշտակք եւ հոգիք սկսեալք եւ անվախճան:

*‘Դարձեալ⁶ ասեմք. անմահ է բնութեամբ, եւ արար հրեշտակս եւ զհոգիս ի պատկեր իւր անմահ բնութեամբ. զի որպէս անձնիշխան եւ անմարմին են, նոյնպէս եւ անմահ բնութիւն: Ապա թէ ոչ կամ ուրացիր զպատկերին ձեւ, կամ զնախատիպն ոչ գոլ անմահ, որ է անհնարին շար:

Դարձեալ. արար Աստուած զհրեշտակս անմահ եւ միշտ փառաբանիչս իւր, որպէս յայտ է ի սահմանէ նորին. էութիւն անմահ, անմարմին, Աստուծոյ սպասաւոր: Արդ եթէ հրեշտակք ‘մահկանացուք, փառաբանութիւն⁷ Աստուծոյ ոչ է մշտնջենաւոր⁸:

‘Դարձեալ ասեմք. թէ⁸ հոգին ինքնաշարժ է, ինքնաշարժն մշտաշարժ է, եւ մշտաշարժն՝ անմահ⁹. ապա ուրեմն հոգին անմահ է:

¹ Ա. եւ թէ:

² Ա. ի ք[թե]լ:

³ Ա. հարց՝ փորձեմք:

⁴ Ա. ունի. ‘զոր ի վերայ ասացաւ:

Աս որս ասեմք ըստ առաջին կարգին, թէ ամենայն մարմին յերկուս սեռս տրամատին, ի կարելին եւ ի հարկաւորն: Եւ է կարելին փոփոխական, որպէս ջրոյ ցուրդ գոլ եւ ջերմ. եւ է հարկաւորն անփոփոխ, որպէս հրոյ ջերմ գոլ: Արդ՝ որ հարկաւոր է գոլ, անկարելի է ոչ գոլ, ապա ուրեմն գոյ եւ յանմարմին էութիւնս հարկաւորի գոլն, եւ անկարելի յոչ գոլն, որպէս հրեշտակք եւ հոգիք:

Դարձեալ. գոյացութիւնն բաժանի ի մարմին եւ յանմարմին, եւ մարմինն ի կարելին եւ (ի) ներքնդունականն: Եւ անմարմին ի հարկաւորն եւ ի միշտն, արդ՝ հոգին է անմարմին գոյացութիւն, որ է հարկաւոր եւ միշտ գոյ:

⁵ Ա. ինչպէս տեսանք, կը կրճատէ այս տողերը, զի տեղ տալով թէ, ‘զոր ի վերայ ասացաւ. (Հմմտ. Ըրդ գլխին, Բրդ հատուածին վերջը, վերեւ):

⁶ Ա. ‘Դարձեալ. Աստուած:

⁷ Ա. մահկանացուք են, փառաբանութիւնն:

⁸ Ա. ‘Դարձեալ:

⁹ Ա. ունի. է:

‘Դարձեալ հարցանեմ. զհոգին մարմին ասէք թէ անմարմին: Զի թէ մարմին¹, ապա եւ մահկանացու. իսկ թէ անմարմին, ապա եւ անմահ. զի անմարմին էութիւն ոչ մեռանի:

Դարձեալ. պատճառի մահ է ներհակ խառնուածոյ տարերաց, այլ հոգին միեղէն եւ պարզ էութիւն է. ապա ուրեմն անմահ է²:

Դարձեալ. հրեշտակք եւ դեւք են միոյ սեռի եւ տեսակի: Արդ՝ որպէս դեւք անմահ եւ մշտնջենաւոր տանջին, նոյնպէս եւ հրեշտակք անմահ եւ մշտնջենաւոր փառաւորին³:

[Դարձեալ. մահ է որոշուած հոգոյ ‘ի² մարմնոյ. եւ յարութիւն է դարձեալ միաւորութիւն հոգոյ: Ապա թէ հրեշտակն ունի մահ, պիտոյ է զի ունիցի [հոգի]. զի որոշմամբն մեռցի, եւ միաւորութեամբն կենդանացի]³:

Դարձեալ. երկինքն է հինգերորդ էութիւն անապական, եւ ‘հրեշտակք⁴ յերկնէ եւ յերկինս. ապա ուրեմն անմահք են եւ անապական:

Դարձեալ. թէ հոգիք յերկրի են ‘մահկանացու⁵, եւ հրեշտակքն յերկինս. ապա ոչ ուրեք գոյ անմահութեան ‘տեղիք⁶:

*‘Դարձեալ. ի կատարածի թէ մեռանին հոգիք եւ հրեշտակք, որպէս դուք ասէք. արդ՝ կատարած աշխարհի է նորոգումն եւ կենդանութիւն ամենեցուն: Արդ՝ ‘եթէ⁷ հոգին, որ կենդանի է մեռանի, մեռեալ մարմինն որպէս կենդանանայ: Եւ յորժամ ամենայն տարերք նորոգին, հրեշտակք վասն էր ապականին:

¹ Ա. ունի. ‘որպէս Սաղիկեանքն եւ Սաղուկեցիքն ասեն:

* Ա. ունի. ‘Դարձեալ. թէ հոգին մարդոյ մահկանացու է, որպէս դուք ասէք, եւ շունչ անասնոցն ապականացու է, որպէս մեք ասեմք. ապա ոչինչ առաւել է հոգի մարդոյ քան զանասնոյ:

Դարձեալ. թէ հոգին մահկանացու է եւ մարմինն մահկանացու, ապա ուրեմն ոչինչ է զանազանութիւն հոգոյ եւ մարմնոյ:

² Ա. եւ:

³ [] Այս հատուածը, ըստ Ա. ի, պէտք է գրուի երկու աստղով նշանակեալ հատուածէն ետքը:

⁴ Ա. ‘հրեշտակք են:

⁵ Ա. մահկանացուք:

⁶ Ա. տեղի:

* Ա. ունի. ‘Դարձեալ. թէ հրեշտակն է մահկանացու, ապա իցէ հրեշտակն մեղանշական, զի մահ՝ վասն մեղաց է պատիժ:

[] Հատուածէն ետքը. Ա. ունի. ‘Դարձեալ. կեանք եւ մահ ներհակ հակակայ են, որպէս լոյս եւ խաւար. արդ՝ որպէս փոփոխել ի կենաց, հետեւի փոփոխել ի մահ, պիտոյ է հետեւել անփոփոխ կենաց եւ անփոփոխ մահ. ապա ուրեմն սուտ են, որ ասեն թէ հրեշտակք ի նոյն կէտն մահառան է կենդանան:

⁷ Ա. եթէ:

Դարձեալ. յարութիւն մարմնոյն եղեցի վասն անմահութեան հոգոյն: Արդ՝ եթէ¹ հոգին մահկանացու է, եւ ոչ մարմնոյն իցէ յարութիւն: Եւ թէ ոչ յարութիւն, եւ ոչ դատաստան եւ հատուցումն գործոց: Յիրաւի ապա զամենայն մեղս անխտիր՝ գործեն². զի զհոգին մահկանացու՝ ասեն³. եւ մարմինն ի հող լուծեալ է եւ ոչ գոյ հատուցումն եւ ոչ դատաստան:

Եւ թէ ասիցեն. «եւ⁴ անփոփոխ եւ անմահք են հրեշտակք եւ հոգիք որպէս զԱստուած. ապա ոչ է զանազանութիւն ի մէջ նոցա եւ Աստուծոյ: Ասեմք. եթէ մարմինք կրկին ունին զփոփոխումն. [ի] սկիզբն եւ ի վախճանն. եւ անմարմինք ի մին կողմն, այսինքն՝ ի սկիզբն եւ ոչ ի վախճան: Իսկ Աստուած ամենեւին անփոփոխ. զի ոչ ունի սկիզբն եւ ոչ վախճան, որպէս ասագաւ ի վերոյ:

Հմանապէս եւ մահն է կրկին. զգալեացս բնական եւ իմանալեացս բարուական: Արդ՝ բնական մահն է որոշումն կենաց, եւ բարուականն՝ որոշումն շնորհաց, որ է մեղքն: Արդ՝ մարդն ունի կրկին մահ, բնական եւ բարուական, ըստ մարմնոյ եւ ըստ հոգոյ⁵. Իսկ հրեշտակն՝ զբարուական⁶. զի է միայն հոգի: Իսկ Աստուած ամենեւին անմահ:

Այլեւ ունի մարդս կրկին յարութիւն⁷. զթողութիւն մեղաց եւ զանմահութիւն կենաց: Իսկ հրեշտակն ոչ ունի զթողութիւն մեղաց, որպէս դեւք: Իսկ Աստուած ամենեւին արտաքոյ այսց բաժանմանց. զի ոչ մեղանէ եւ ոչ թողութեան կարօտի. այլ բաշխող կենաց եւ թողութիւն մեղաց:

Այսքան առ այս:

(Շարունակելի:)

ԲԱՐՏԷՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԵԶԻՆ Ա. ՄՈՒՅԵՂԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ՈՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կովկաս ու Հայաստան ծրագրուած գիտական ճամբորդութենէ վարձին (1912) Հ. Ներսէս Ակինեան մեր Մատենադարանին նուիրեց ի մէջ այլոց ձեռագիրներ, որոնց մէջ իր բովանդակութեան շնորհիւ ուշագրաւ է մասնաւորապէս Թ. 980:

Նկարագրենք ձեռագիրը:

Թուղթք՝ 293: — Մեծութիւն՝ 14.5 × 9.5: — Գրութիւն՝ 13 × 8, միասին: — Տողք՝ 27: — Նիւթ՝ թուղթ սակաւիկ թխագոյն, բաւական զօրաւոր, ոչ ընտիր: — Թերթք նշանակուած չեն, այլ երկու թուղթ մէյ մը իջահամարուած, խզուած ըստ նիւթին եւ նոր սկսած: — Կազմ՝ փայտ՝ վրան կաշի անցուած, գծազարդուած է կաշին, որ առջեւի եւ ետեւի կողերուն վրայ քիչ մը սկրդուած է եւ զործածութենէ քիչ մը սեւցած, մինչ կոնակի կողմը թէեւ կազմն ամբողջական է եւ ամենեւին չէ քակուած ու անջատուած, սակայն կաշին չափազանց վնասուած է եւ վար ինկած, այնպէս որ թերթակապ թերերը կարկառուն կ'երեւան: Մագաղաթեայ պահպանակ՝ չունի, ինչպէս եւ զարդագրեր, լուսանցազարդեր ու նկարներ: — Հանգամանք՝ բաւական լաւ, միայն թէ առջեւէն քանի մը թուղթ ինկած է, թղ. 1—4 կազմէն անջատուած են եւ սեւցած՝ զուցէ ջուր տեսած, ինչպէս եւ թղ. 5—14. մէջընդմէջ կան քիչ մը արատաւորուած էջեր եւ թղթեր, երբեմն նաեւ մեկնի արատներ գ. օ. թղ. 96բ, 139բ եւն: Դիր՝ նոտրագիր, շատ զգալի են եղեգնագրչի նորկտրուածքները: Ժամանակ եւ Տեղի՝ թղ. 293բ կայ՝ «Եղեւ վերջն պատմութեանս ի գաւառն Խոտորջուր ի Թաղն Կրման յամի Տեսոն 1747 Յունվարի 17. նոր տօմարիւ, ըստ հայոցն ՌժՂԶ. Յունվարի վեց», գրուած է 1746—1749: Դրիչն է ինքնին հեղինակը՝ Եղիա Ա. Մուշեղեան, Խոտորջուրի: Տէր՝ հեղինակը: Կնիք թղ. 4բ,

1 Ա. թէ:

2 Ա. գործէք:

3 Ա. ասէք:

4 Պակասէ յԱ.ն:

5 Ա. հոգոյն:

6 Ա. զբարուական:

7 Ա. ունի. «այսինքն»: